

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Geographica 17(2021)

ISSN 2084-5456

DOI 10.24917/20845456.17.11

Wojciech Gabryś

Agnieszka Kwiatek-Sołtys

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Kraków, Polska

Funkcjonowanie przestrzeni publicznych w wybranych wsiach powiatu nowotarskiego

Streszczenie

Niniejsza praca porusza temat przestrzeni publicznych na obszarach wiejskich, zlokalizowanych w wybranych gminach powiatu nowotarskiego (Krościenko na Dunajcem, Ochotnica Dolna oraz Szczawnica). Celem pracy jest sprawdzenie użyteczności przestrzeni publicznych na wskazanym obszarze, rozpoznanie poszczególnych jej rodzajów, a także określenie stopnia ich wykorzystania przez mieszkańców wskazanych gmin. Najliczniejszą grupę na badanym obszarze stanowią przestrzenie publiczne, które sprzyjają uprawianiu sportu i aktywności fizycznej. Innymi typami są przestrzenie publiczne pełniące funkcję reprezentatywną danej miejscowości, takie które są związane ze środowiskiem naturalnym, a także takie, które umożliwiają wypoczynek.

Badania ankietowe wykazały, że najczęściej wykorzystywanym typem przestrzeni są obszary nad rzeką oraz boiska sportowe. Przestrzenie publiczne najczęściej wykorzystywane są w godzinach popołudniowych. Większość osób preferuje spędzać swój czas wolny równomiernie w przestrzeni publicznej, jak i we własnym domu.

Wyniki inwentaryzacji są w wielu kwestiach zgodne z badaniami ankietowymi. Przestrzenie publiczne są często odwiedzane przez mieszkańców danych miejscowości, którzy to uważają je za potrzebne i spełniające swoje funkcje. Należy zwrócić uwagę na to, że przestrzenie publiczne na badanym terenie w większości przypadków są uniwersalne, i nie posiadają elementów nawiązujących do lokalnych tradycji i kultury. Wyjątkami są miejsca, takie jak rynek czy centrum, które pełnią funkcje reprezentatywne. Warto też nadmienić, że przestrzenie publiczne koncentrują się w centralnych częściach miejscowości lub w ich bliskim otoczeniu.

Functioning of public spaces in selected villages of the Nowy Targ district (powiat)

Summary

This work deals with the subject of public spaces in rural areas located in selected communes of the Nowy Targ district (powiat) (Krościenko na Dunajcem, Ochotnica Dolna and Szczawnica). The aim of the study is to check the usefulness of public spaces in the indicated area and to identify its individual types, as well as to determine the degree of their use by the inhabitants. The most numerous group in the study area are public spaces that are conducive to sports and physical activity. Other types are public spaces that are representative of a given locality, such as those related to the natural environment, and those that enable relaxation.

Surveys have shown that the most frequently used type of space are the riverside areas and sports fields. Public spaces are most often used in the afternoon. Most people prefer to spend their free time evenly in public spaces and at home.

The results of the inventory are in many respects consistent with the survey research. Public spaces are often visited by inhabitants of particular towns, who consider them necessary and fulfilling their functions. It should be noted that public spaces in the studied area are, in most cases, universal and do not have elements referring to local traditions and culture. The exceptions are places such as a main square or a center, which perform representative functions. It is also worth mentioning that public spaces are concentrated in the central parts of villages or in their close vicinity.

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, obszary wiejskie, powiat nowotarski

Keywords: public space, rural areas, Nowy Targ district,

Otrzymano: 14.11.2021

Received: 14.11.2021

Zaakceptowano: 27.11.2021

Accepted: 27.11.2021

Sugerowana cytacja / Suggested citation: Gabryś, W., Kwiatek-Sołtys, A. (2021). Funkcjonowanie przestrzeni publicznych w wybranych wsiach powiatu nowotarskiego. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 17, 175–199, doi: 10.24917/20845456.17.11

Wprowadzenie

Przestrzenie publiczne przeznaczone dla mieszkańców towarzyszą obszarom wiejskim od bardzo dawna. W takich miejscach odbywały się takie wydarzenia jak jarmarki, festyny, celebracja obrzędów religijnych, czy też wystąpienia władz, rzadziej natomiast służyły jako miejsca rekreacji czy sportu. Obecnie rola przestrzeni publicznych na obszarach wiejskich zmieniła się. Wpływ na zmiany miał między innymi napływ ludzi z zewnątrz, a wraz z nimi napływ nowych wzorców i stylu życia, które znacząco różniły się od lokalnej rutyny i tradycji. Odbieganiu od dawnych wzorców sprzyjają również m. in. zmiany w gospodarowaniu przestrzenią, komercjalizacja, czy też prywatyzacja (Górka A., 2010).

Przestrzeń życia Polaków mieszkających na obszarach wiejskich bardzo się zmieniła po transformacji systemowej. Postęp cywilizacyjny doprowadził do tego, że granice między jakością życia w miastach i na wsi są coraz mocniej zacierane. Taka sytuacja ma zarówno pozytywne, jak i negatywne aspekty. Z jednej strony podniósł się dobrobyt mieszkańców i poprawiła się infrastruktura techniczna i społeczna, z drugiej jednak strony wieś powoli traci swoje dziedzictwo kulturowe. Obecnie na obszarach wiejskich można zauważyć przybywanie przestrzeni publicznych. Jednakże w większości przypadków przy projektowaniu takich miejsc nie uwzględnia się cech charakterystycznych dla danej wsi. Przestrzenie nie są lokalizowane w dogodnych miejscach lecz tam, gdzie dana gmina posiada własne grunty. W efekcie funkcje publiczne zamiast być wzmacniane – ulegają rozproszaniu, na czym «cierpią» centra wsi. Ponadto kompozycja przestrzeni publicznych nie rzadko kłóci się z otaczającymi je obszarami. Można zauważyć, że przestrzenie publiczne na obszarach wiejskich, pomimo tego że występują coraz częściej, są w wielu

przypadkach źle zaplanowane. Często zdarza się także, że są dobrze zaplanowane i wyposażone, ale są „martwe”, nie są wykorzystywane. Wynika to prawdopodobnie z braku doświadczenia przy kreowaniu takich miejsc, przy jednoczesnym nacisku na ich liczne powstawanie (Wilczyński i in., 2014). Jednak istnieją również przestrzenie publiczne na obszarach wiejskich, które nawiązują do tradycji i kultury. Takie miejsca są szczególnie ważne dla mieszkańców danych miejscowości, gdyż sprzyjają one budowaniu wspólnoty (Soszyński i in., 2016).

Wcześniej przestrzeń publiczna nie była tak istotnym elementem wiejskiego krajobrazu jak obecnie. Jednakże wraz z zacieraniem się granic pomiędzy życiem miejskim a życiem na wsi rola przestrzeni publicznej rośnie. Jest to też związane z tym, że coraz mniejsza liczba mieszkańców wsi, trudni się prowadzeniem gospodarstw rolnych. Zmienia się przez to sposób i preferencje spędzania wolnego czasu, które bazują na miejskich wzorcach (Kalbarczyk, 2020). Przykładami miejsc, w których mieszkańcy wsi mogą spędzać swój wolny czas, są m. in.: parki, obiekty sportowe, place zabaw, obszary które towarzyszą obiektom usługowym, skwery, place, czy też ścieżki rowerowe. Ważne jest także, aby tego typu obiekty odpowiednio wpisywały się w lokalny krajobraz, oraz umożliwiały użytkownikom aktywny odpoczynek. Zwiększająca się liczba przestrzeni publicznych zlokalizowanych na obszarach wiejskich jest stosunkowo nowym zjawiskiem w Polsce, a co za tym idzie nie wykształciły one jeszcze swojego unikatowego charakteru (Tomecka, Korzeniowska, 2017).

Wiejskie przestrzenie publiczne są przedmiotem licznych opracowań naukowych (Czapiewska, 2018, Staszewska, 2020). Przytoczyć tutaj warto artykuł pt. „Kształtowanie wiejskich przestrzeni publicznych – ocena rozwiązań krajobrazowych w wybranych gminach Polesia Zachodniego” autorstwa D. Soszyńskiego, B. Sowińskiej-Świerkosz i A. Gawryłuka (2016). Kolejnym tekstem jest artykuł autorstwa J. Tomeckiej i A. Korzeniowskiej (2017) zatytułowany „Przestrzeń publiczna na wsi jako miejsce spotkań na przykładzie województwa podkarpackiego”. Zwrócono również uwagę na pozycję A. Górki (2010) pt. „Problemy kształtowania przestrzeni publicznych” z 2010 roku. Temat przestrzeni publicznej na obszarach wiejskich poruszony został także przez R. Wilczyńskiego, M. Wilanda, I. Niedźwiedzka-Filipiak oraz I. Solisz w jednym z rozdziałów w raporcie zatytułowanym „Przestrzeń życia Polaków” (2014). Każda z wyżej wymienionych pozycji rzuciła nieco inne światło na aspekty przestrzeni publicznej. Autorzy zwracają uwagę na zmiany, jakie dokonały się w przestrzeni publicznej, zarówno w większej jak i mniejszej perspektywie czasu. Wskazują również jej istotne elementy i cechy. Ważnym aspektem, który został poruszony przez autorów wskazanych publikacji, jest obraz obecnej przestrzeni publicznej na obszarach wiejskich. Powstawanie i funkcjonowanie przestrzeni publicznych reguluje „Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym”, z dnia 27 marca 2003 roku.

Celem niniejszej pracy jest inwentaryzacja i sprawdzenie użyteczności przestrzeni publicznych, które są zlokalizowane w wybranych gminach wschodniej części powiatu nowotarskiego (Krościenko nad Dunajcem, Ochotnica Dolna, oraz Szczawnica). Opracowanie ma za zadanie rozpoznanie poszczególnych rodzajów przestrzeni publicznych i określenie stopnia ich wykorzystania głównie przez mieszkańców badanych miejscowości. W tym celu dokonano szczegółowej inwentaryzacji w badanych wsiach, a także przeprowadzono drogą internetową badania

ankietowe mieszkańców. Zakres przestrzenny pracy obejmuje wsie w wybranych gminach powiatu nowotarskiego – gmina Ochotnica Dolna, Krościenko nad Dunajcem i Szczawnica.

Artykuł bazuje na wynikach pracy magisterskiej W. Gabrysia pt. *Przestrzeń publiczna na obszarach wiejskich w wybranych gminach Powiatu Nowotarskiego* powstałej i obronionej w Katedrze Geografii Miast i Obszarów Wiejskich Instytutu Geografii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, pod kierunkiem prof. UP, dr hab. Agnieszki Kwiatek-Sołtys.

Obszar badań

Powiat nowotarski znajduje się w południowej części województwa małopolskiego. Zamieszkiwany jest on przez 191 782 osoby. Jego powierzchnia wynosi 1 474 km², natomiast gęstość zaludnienia osiąga 129 osób na km² (www.polskawliczbach.pl). Sąsiaduje on z następującymi powiatami: tatrzańskim (od strony południowej), sułskim, myślenickim, limanowskim (od strony północnej), oraz nowosądeckim (od strony wschodniej). Granice powiatu nowotarskiego po części pokrywają się z granicami państwowymi Polski i Słowacji. W skład powiatu wchodzi: gmina miejska (miasto Nowy Targ), gminy miejsko-wiejskie (Rabka-Zdrój i Szczawnica), gminy wiejskie (Czarny Dunajec, Czorsztyn, Jabłonka, Krościenko nad Dunajcem, Lipnica Wielka, Łapsze Niżne, Nowy Targ, Ochotnica Dolna, Raba Wyżna, Spytkowice i Szafłary). W obrębie powiatu nowotarskiego znajduje się kilka różniących się od siebie regionów. Należy do nich zaliczyć: Podhale, Spisz, Pieniny, Orawę oraz Gorce. Każdy z tych regionów cechuje się odmienną kulturą i tradycjami (<https://www.nowotarski.pl/o-powiecie/dokumenty/gminy-powiatu-491.html>). Szczególnie jest to widoczne podczas różnego rodzaju uroczystości związanych z lokalną kulturą, takich jak np. dni miasta, czy też wiejskie festyny. Takie wydarzenia odbywają się zazwyczaj w reprezentatywnych przestrzeniach publicznych, których poszczególne elementy nawiązują do lokalnej kultury.

Powiat nowotarski posiada wyjątkowe walory przyrodnicze. Centralna część powiatu, czyli Kotlina Orawsko-Nowotarska, otoczona jest przez różne pasma górskie. Zaliczają się do nich: Gorce (w północnej części powiatu), zachodnia część Beskidu Sądeckiego (we wschodniej części), Pieniny (we wschodniej części), część Magury Spiskiej (w południowo-wschodniej części) i Pasma Babiej Góry (w zachodniej części powiatu). Ponadto na terenie powiatu zlokalizowane są trzy Parki Narodowe. Są to: Pieniński Park Narodowy, który w całości położony jest w powiecie nowotarskim, a także dwa Parki, których części znajdują się w powiecie: Gorczański Park Narodowy i Babiogórski Park Narodowy. Występują również inne formy ochrony przyrody, jak np.: Rezerwat przyrody Kłodne nad Dunajcem. w powiecie można także znaleźć miejsca zabytkowe, takie jak zamek w Niedzicy, czy też znajdujące się po drugiej stronie Jeziora Czorsztyńskiego ruiny zamku w Czorsztynie. W związku z położeniem i walorami przyrodniczymi, w powiecie występuje wiele form turystyki. Liczba gospodarstw agroturystycznych w powiecie jest największa w porównaniu do innych powiatów Małopolski (Niedziółka A., 2011).

Szczegółowe badania prowadzone były w gminach Ochotnica Dolna, Krościenko nad Dunajcem i Szczawnica. Gmina Ochotnica Dolna znajduje

się w północno-wschodniej części powiatu nowotarskiego. Zamieszkuje ją 8 531 mieszkańców, a jej powierzchnia wynosi 141,2 km². Gmina Krościenko nad Dunajcem zlokalizowana jest we wschodniej części powiatu nowotarskiego. Jej liczba mieszkańców wynosi 6 802, natomiast powierzchnia równa jest 57,1 km². Gmina Szczawnica jest najdalej wysuniętą na wschód gminą powiatu nowotarskiego. Liczba mieszkańców gminy wynosi 7 204 osoby, a z kolei jej powierzchnia wynosi 87,9 km².

Historia Krościenka nad Dunajcem sięga XII wieku. Jego lokacja na prawie magdeburskim miała miejsce w roku 1348. Dokonał jej Kazimierz Wielki. Obecny układ urbanistyczny Krościenka, oraz rynek wywodzą się właśnie z tego okresu. W roku 1932 Krościenko utraciło prawa miejskie (Wirtulany Sztetl, <https://sztetl.org.pl/pl>). Dwa lata później miejscowość uzyskała oficjalny status uzdrowiska. W roku 1973 Krościenko odzyskało prawa miejskie dzięki połączeniu ze Szczawnicą, jednakże już w 1982, na skutek protestów i sprzeciwu mieszkańców Krościenko odłączyło się od Szczawnicy, wracając tym samym do statusu miejscowości wiejskich. Kultura tej miejscowości jest mocno związana właśnie z Pieninami. Ważnym aspektem przy kształtowaniu się Krościenka było i jest nadal położenie gminy nad rzeką Dunajec. Wielu mieszkańców gminy jest flisakami, którzy to zajmują się pływaniem z turystami Przełomem Dunajca. Ponadto wzdłuż Dunajca biegł ważny szlak handlowy, na którym Krościenko pełniło istotną rolę. Krościenko zlokalizowane jest w miejscu, w którym przecinają się trzy ważne szlaki komunikacyjne. Chodzi tutaj o drogi prowadzące z Nowego Sącza, Nowego Targu, a także Szczawnicy (Ligas J., 1958).

W obecnej gminie Ochotnica Dolna jako pierwsza akt lokacyjny otrzymała miejscowość Tylmanowa. Miało to miejsce w roku 1336. Natomiast w 1416 roku akt lokacyjny z ręki króla Władysława Jagiełły otrzymała Ochotnica. Powstała ona wzdłuż skrótu drogi pomiędzy Nowym Sączem a Nowym Targiem, który omijał główny szlak handlowy wzdłuż Dunajca. Mieszkańcy gminy trudnili się przede wszystkim pasterstwem (Gmina Ochotnica Dolna, <http://www.ochotnica.pl/pl/244/0/solec-twa.html>). Kultura ludności zamieszkującej obszar gminy Ochotnica Dolna mocno związana jest z Górcami i kulturą góralską. Tożsamość lokalnej ludności oparta jest również o wydarzenia historyczne, takie jak I i II Wojna Światowa. Najważniejszym i najbardziej tragicznym wydarzeniem była Krwawa Wigilia, która miała miejsce 22 i 23 grudnia 1944 roku (Golik D. i Mulet W., 2020). Obecnie gmina Ochotnica Dolna jest mocno związana z turystyką. Wpływ na to ma położenie w Górcach, część Górczańskiego Parku Narodowego znajdująca się na terenie gminy, a także rozbudowana baza i infrastruktura turystyczna. Na obszarze gminy znajdują się cztery wieże widokowe zlokalizowane na szczytach gór: Lubań, Gorc, Magurki i Koziaż.

Pierwsze wzmianki o Szczawnicy pochodzą z roku 1413. Szczawnica jako uzdrowisko rozwinęła się w drugiej połowie XIX wieku. Główny udział w powstawaniu uzdrowiska i infrastruktury z nim związanej, miał Józef Szalay (Szczawnica, 2018, <http://szczawnica.pl/pl/1800/0/historia-i-tradycje.html>). Jaworki to niewielka miejscowość, która do roku 2008 była częścią Szczawnicy. Niegdyś zamieszkiwana była przez Rusinów. Obecnie ma turystyczny charakter, na jej obszarze znajdują się takie atrakcje turystyczne, jak: Wąwóz Homole, Cerkiew św. Jana Chrzciciela oraz stare zagrody. Szlachtową, podobnie jak Jaworki, niegdyś zamieszkiwali Rusini (<http://www.pieniny.net.pl/miejscowosci/jaworki/>). Szczawnica jest gminą uzdrowiskową. Zlokalizowana jest w dolinie potoku Grajcarek, pomiędzy pasmem Beskidu Sądeckiego (od strony północnej) a Pieninami

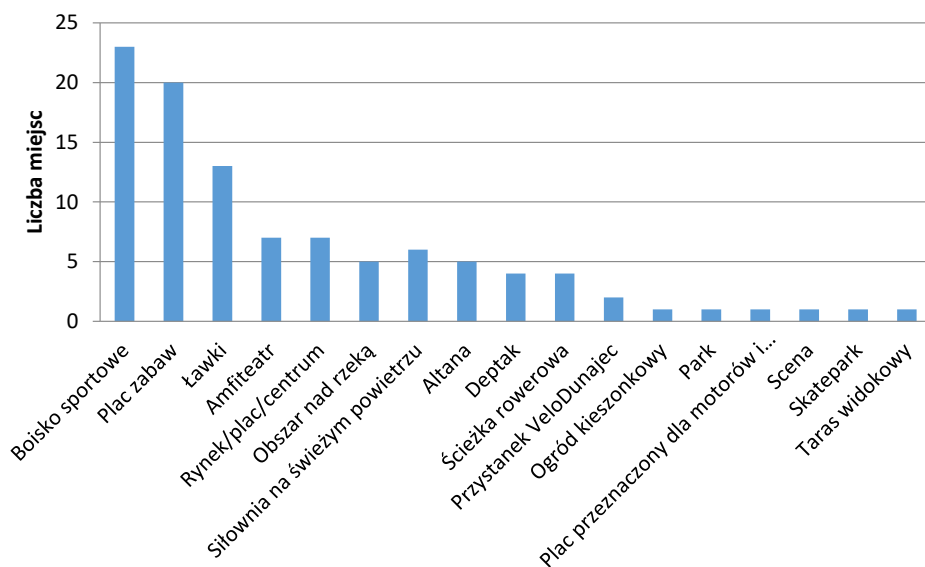
(od strony południowej). Część gminy znajduje się w otulinie Pienińskiego Parku Narodowego, a także sąsiaduje z Popradzkim Parkiem Krajobrazowym. W gminie zlokalizowanych jest również pięć rezerwatów przyrody, m.in.: Wąwóz Homole, Biała Woda, czy też Wysokie Skałki. Wyjątkowe walory turystyczne, krajobrazowe, uzdrowiskowe i klimatyczne powodują, że gminę w ciągu roku odwiedzają setki tysięcy turystów (Hurkała T., 2010).

Zróżnicowanie przestrzeni publicznych na badanym obszarze

Inwentaryzacja przestrzeni publicznych miała na celu rozpoznanie ich poszczególnych rodzajów, a także sprecyzowanie ich lokalizacji na badanym obszarze. Przy inwentaryzacji posłużono się pytaniami pomocniczymi, które były w wielu przypadkach podobne do pytań skierowanych do respondentów. Jednakże w przypadku inwentaryzacji były one potrzebne do szczegółowego zobrazowania przestrzeni publicznych. W trakcie inwentaryzacji zwrócono szczególną uwagę na takie aspekty, jak: estetyka, atrakcyjność, porządek, czy też bezpieczeństwo. Zwrócono także uwagę na jej elementy, takie jak: ogrodzenie, oświetlenie, monitoring, lub nawierzchnia. Ponadto istotną kwestią podczas inwentaryzacji były aspekty dotyczące lokalizacji.

Na obszarach wiejskich gmin Krościenko nad Dunajcem, Ochotnica Dolna i Szczawnica występują liczne przestrzenie publiczne. Pod względem liczebności najwięcej jest boisk sportowych. Ich liczba we wszystkich gminach wynosi aż 23 (Ryc. 1). Innym rodzajem przestrzeni publicznych, które licznie występują na wskazanym obszarze, są place zabaw w liczbie 20. One również w wielu przypadkach są zlokalizowane w pobliżu szkół. Pozostałe place zabaw znajdują się w obrębie przedszkoli, zarówno prywatnych jak i publicznych. W wielu przypadkach obok placu zabaw znajdują się siłownie na świeżym powietrzu. Jednakże nie są one tak liczne, gdyż na obszarze wybranych gmin znajduje się sześć takich obiektów. Poza wymienionymi przykładami, występują także takie rodzaje przestrzeni publicznej, jak: amfiteatr (w liczbie 7), rynek, plac, bądź centrum miejscowości (w liczbie 7), obszar nad rzeką (w liczbie 5), altana (w liczbie 5), deptak (w liczbie 4), czy też ścieżka rowerowa (w liczbie 4). W przypadku ścieżek rowerowych, to nie wszystkie z nich są wyodrębnione w inwentaryzacji, gdyż wiele z nich pokrywa się z drogami dla samochodów. Z tego względu w inwentaryzacji uwzględniono tylko te, które występują samoistnie, bądź w sąsiedztwie deptaka. Przestrzenie publiczne, które występują najrzadziej to: dwa przystanki VeloDunajec (Fot. 1), ogród kieszonkowy, park, scena, skatepark, plac przeznaczony dla motorów i rowerów, oraz taras widokowy (Fot. 2). W tym przypadku należy nadmienić, że tego typu obiektów jest znacznie więcej, jednakże są one zlokalizowane w górach, bądź w wysoko usytuowanych osiedlach. Ten rodzaj przestrzeni publicznej jest skierowany przede wszystkim dla turystów, przez co w inwentaryzacji brany był pod uwagę jeden obiekt, który znajduje się blisko drogi głównie w Ochotnicy Górnej.

Ryc. 1. Rodzaje przestrzeni publicznych w badanych gminach

źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej inwentaryzacji

Fot. 1. Przystanek VeloDunajec w miejscowości Tylmanowa

Źródło: fotografował Wojciech Gabryś, 2021 r.

Fot. 2. Taras widokowy w Ochotnicy Górnej

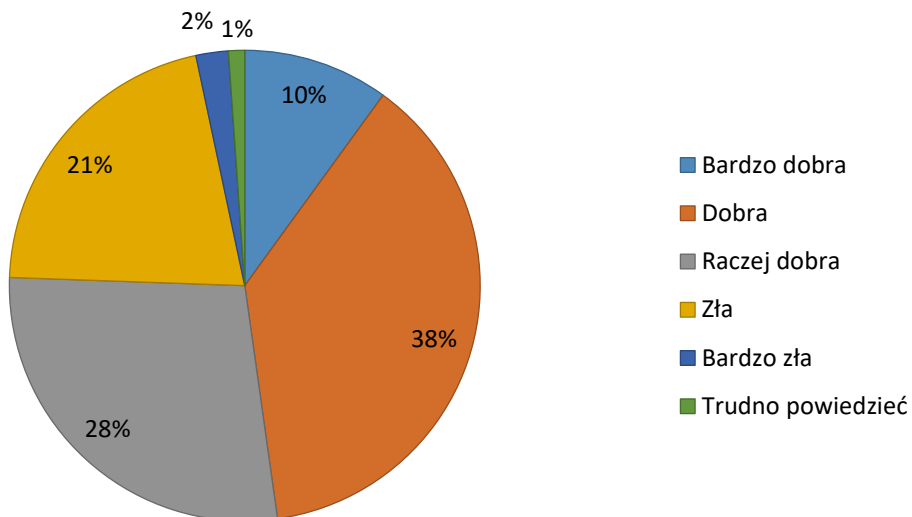
Źródło: fotografował Wojciech Gabryś, 2021 r.

Istotnym zadaniem była ocena przestrzeni publicznej, pod względem stopnia zadbania, estetyki, czy też bezpieczeństwa. Jeśli chodzi o warstwę estetyczną, to ocena większości zinventaryzowanych miejsc jest pozytywna (Ryc. 2). Bardzo dobrą estetyką odznacza się 10% przestrzeni, dobrą 38%, natomiast względnie dobrą 28%. z kolei ocena negatywna dotyczy 23% spośród wszystkich miejsc (zła 21%, a bardzo zła 2%). Podobny układ ocen można przypisać estetyce otoczenia poszczególnych przestrzeni publicznych. Jest to istotny element z tego względu, że otoczenie oddziałuje na estetykę samej przestrzeni publicznej. W przypadku dobrej jakości przestrzeni publicznej, odpychające otoczenie może zniechęcić do korzystania z niej. Jeśli chodzi o poziom zadbania inwentaryzowanych przestrzeni publicznych, to w większości przypadków są one zadbane (Ryc. 3). Przestrzenie zadbane w stopniu dobrym, lub bardzo dobrym, stanowią niemal 80% wszystkich przypadków.

Co do bezpieczeństwa przestrzeni publicznych, to większość z nich została oceniona jako bezpieczna (62%). Bezpieczeństwo jest istotnym elementem przestrzeni publicznych i dla wielu użytkowników może być priorytetem przy wyborze miejsca do spędzania wolnego czasu. Pod względem atrakcyjności dla osób starszych, nieco ponad 50% przestrzeni publicznych spełnia swoje wymagania. Jednakże 38% z tych miejsc nie zachęca osób starszych, do ich użytkowania. Może być to spowodowane brakiem miejsc siedzących lub takich w których nie można schronić się pod cieniem.

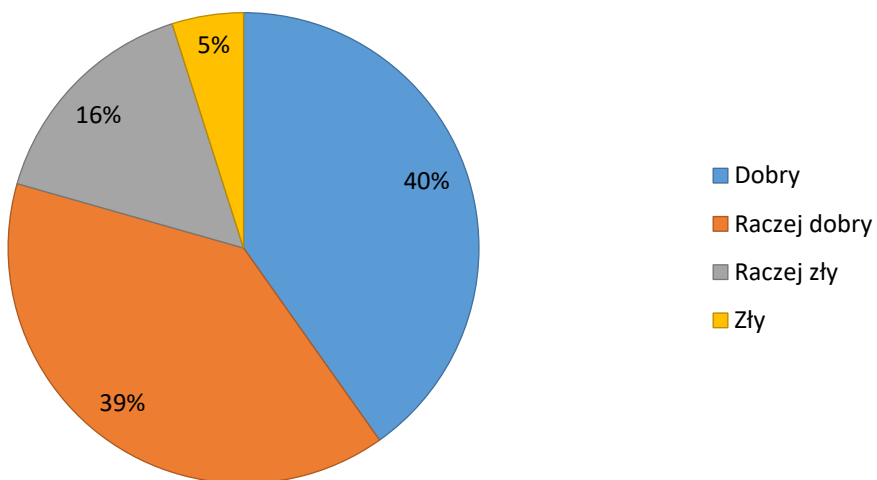
Większość miejsc, czyli w tym przypadku 65% w przytoczonych powyżej miejscowościach, wykazuje się dużą atrakcyjnością, dzięki czemu mogą zachęcić do spędzania tam czasu. Jednak 28% spośród nich nie ma nic, co mogłoby przyciągać do siebie większą liczbę użytkowników. Nieco ponad połowa zinventaryzowanych miejsc umożliwia korzystanie ze swojego terenu większym grupom osób w jednym momencie. Sprzyja to wzmacnianiu więzi społecznych i integracji. Natomiast

Ryc. 2. Ocena estetyki przestrzeni publicznych

źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej inwentaryzacji

Ryc. 3. Stopień zadbania przestrzeni publicznych

źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej inwentaryzacji

pozostałe miejsca umożliwiają użytkowanie grupom od kilku do maksymalnie kilkunastu osób.

Przestrzenie publiczne w głównym zamyśle przeznaczone są do użytku lokalnych mieszkańców (68%). Miejsca przeznaczone wyłącznie dla turystów mają marginalne znaczenie (3% ogółu). Jednakże istnieje grupa miejsc stanowiąca 29% ogółu, która umożliwia korzystanie z przestrzeni publicznych w takim samym stopniu mieszkańcom jak i turystom. Takie rodzaje miejsc sprzyjają integracji nie tylko ludności z okolic, ale także osobom z różnych środowisk. Miejsca umożliwiające spędzanie wolnego czasu we wskazanych miejscowościach równomiernie zachęcają każdą grupę wiekową, w tym najczęściej osoby dorosłe (25%) i młodzież (24%). Jednakże takie grupy wiekowe, jak dzieci (22%), osoby z dziećmi (16%) i osoby starsze (13%) także mogą znaleźć w tych miejscach coś, co zachęci je do spędzenia w nich czasu.

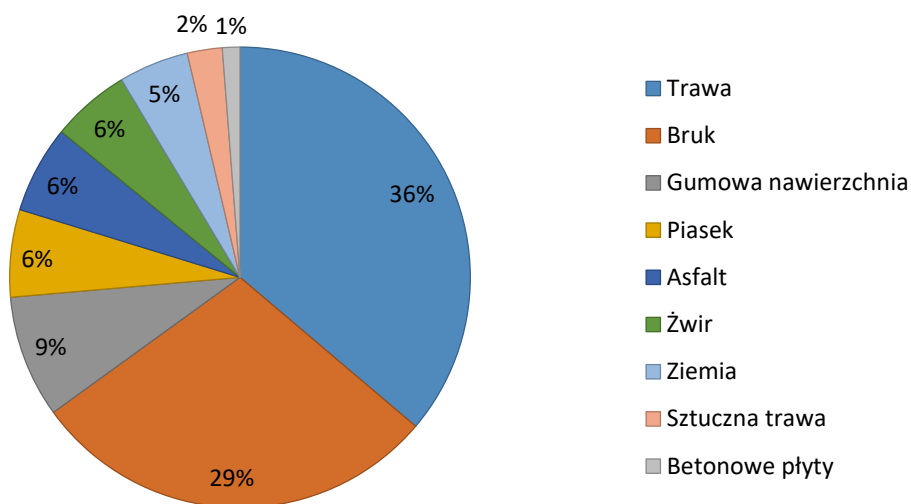
W dalszej części badań skoncentrowano się na poszczególnych elementach, które to wchodziły w skład przestrzeni publicznej. Ogrodzone miejsca publiczne stanowią 59% ze wszystkich inwentaryzowanych, a 39% nie posiada ogrodzenia. Jest to istotny element takich miejsc, gdyż podnosi on bezpieczeństwo osób z nich korzystających. Oświetlenie jest istotnym elementem przestrzeni publicznej. Umożliwia ono spędzanie tam czasu w porze wieczorowej, lub nocnej, zwłaszcza w okresie wiosennym, jesiennym i zimowym. Jak się okazuje, 56% zinwentaryzowanych miejsc nie posiada oświetlenia. Występuje ono w przypadku 41% przestrzeni. W przypadku pozostałych 3% oświetlenie jest na tyle niekorzystne, że utrudnia korzystanie z tych przestrzeni po zmroku. Podobna sytuacja ma miejsce odnośnie monitoringu, gdzie spora część przestrzeni publicznych (64%) nie posiada kamer monitorujących dany obszar, co zaniża poczucie bezpieczeństwa. Udział miejsc monitorowanych wynosi 32%, natomiast pozostała ich część (4%) jest monitorowana poprzez kamery umieszczone na budynkach nie wchodzących w skład przestrzeni publicznej.

Znaczna większość przestrzeni publicznych na badanym obszarze posiada miejsca siedzące (75%), które występują w postaci ławek (w 89% przypadków), krzeseł (9%) bądź leżaków (2%). Elementy tego typu są korzystne dla osób szukających odpoczynku, w szczególności dla osób starszych. Najczęściej występującą liczbą miejsc siedzących na przyjętym terenie są cztery miejsca (26%). Im większa liczba miejsc, tym bardziej przestrzeń publiczna może pomagać w integracji. Duży udział mają także przestrzenie publiczne, wewnątrz których znajdują się jedno, dwa, bądź trzy miejsca siedzące – razem stanowią 45% wszystkich. Rzadziej występują przestrzenie publiczne, w obrębie których znajduje się kilkanaście lub kilkadziesiąt miejsc siedzących.

Kosz na śmieci umieszczony jest w obrębie 68% przestrzeni publicznych w wyznaczonych gminach, dzięki czemu użytkownicy sami mogą w pewny sposób dbać o miejsce w którym często przebywają. Zdecydowana większość zinwentaryzowanych przestrzeni (89%) posiada elementy zieleni, które najczęściej występują w postaci krzewów drzew oraz drobnych roślin. Podnosi to walory estetyczne danego miejsca, przez co może zachęcić nowych użytkowników do spędzania tam czasu. Podobnie jak w przypadku zieleni zdecydowana większość wyznaczonych przestrzeni posiada elementy małej architektury (84%), są to głównie ławki oraz stoliki. Podobnie jak w przypadku zieleni, mała architektura może podnosić walory estetyczne danego miejsca.

Przestrzenie publiczne niejednokrotnie posiadają różne rodzaje nawierzchni (Ryc. 4). Najczęściej występującą nawierzchnią jest trawa (w 36% z przykładów), oraz bruk (29%). Inne rodzaje nawierzchni występujące w miejscach użyteczności publicznej we wskazanych gminach, to: gumowa nawierzchnia (9%), piasek, asfalt, żwir (po 6%), ziemia (5%). Najrzadziej można było spotkać sztuczną murawę – na boiskach sportowych, oraz betonowe płyty (1%). W przypadku 62% spośród przestrzeni publicznych, można znaleźć takie, w których znajdują się miejsca zacienione. Z kolei 37% przestrzeni publicznych w wybranych gminach nie posiada zacienienia, przez co korzystanie z nich w czasie wakacyjnym może być niekorzystne dla niektórych grup wiekowych, takich jak osoby starsze, czy dzieci.

Ryc. 4. Rodzaj nawierzchni przestrzeni publicznych

źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej inwentaryzacji

Ostatnim etapem inwentaryzacji przestrzeni publicznych jest opis ich lokalizacji. Większość przestrzeni publicznych w gminach Krościenko nad Dunajcem, Ochotnica Dolna i Szczawnica, zlokalizowanych jest w centrum poszczególnych miejscowości (5 %). Wśród nich 39% zlokalizowanych jest na obrzeżach, natomiast w przypadku sześciu procent ciężko określić ich dokładną lokalizację względem wsi, gdyż znajdują się zbyt daleko od centrum nie znajdując się równocześnie na obrzeżach. Kolejnym aspektem dotyczącym lokalizacji jest to, czy przestrzenie są łatwo dostępne. Okazuje się, że w przypadku siedemdziesięciu czterech procent przestrzeni publicznych, dostęp do nich jest łatwy. Ostatni aspekt dotyczy tego, czy przestrzenie publiczne znajdują się w pobliżu drogi. Jak wynika z badań 66% przestrzeni publicznych w wybranych miejscowościach znajduje się blisko drogi, natomiast 34% w większej odległości.

Przestrzenie publiczne w poszczególnych gminach

W gminie Krościenko nad Dunajcem znajduje się 49 miejsc, które można traktować jako przestrzeń publiczną. Najwięcej takich obszarów można zaobserwować w miejscowości, która jest centrum gminy, czyli w Krościenku nad Dunajcem. W miejscowości tej która niegdyś posiadała prawa miejskie, znajdują się 34 przestrzenie publiczne. Jest to najbardziej zaludniona miejscowość w gminie, którą zamieszkuje ponad 3 500 osób. Drugą miejscowością w gminie pod względem liczebności przestrzeni publicznych jest Grywałd, w którym to znajduje się 9 obszarów, które pełnią tę funkcję. Mieszka tam ponad 1 700 osób. W Krośnicy, której liczba mieszkańców nie przekracza 1 100 osób, jest 5 takich miejsc a w Hałuszowej liczącej sobie niespełna 300 mieszkańców – jedno (plac zabaw). W gminie Krościenko nad Dunajcem można znaleźć 3 altany, po jednej w każdej miejscowości poza Hałuszową. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku formy przestrzeni publicznej, jaką jest rynek centrum bądź plac. W Krościenku nad Dunajcem znajduje się rynek, który pełni reprezentacyjną funkcję tej miejscowości. W ostatnich latach został on zrewitalizowany, co wyraźnie podniosło jego walory estetyczne. W Grywałdzie znajduje się centrum wsi, którego estetyka oraz zadbanie są na bardzo niskim poziomie. Z kolei w Krośnicy znajduje się plac, zlokalizowany przy szkole podstawowej. Przestrzeniami publicznymi, które dominują w miejscowościach gminy Krościenko nad Dunajcem są place zabaw i boiska sportowe. Pozostałe przestrzenie publiczne z których można korzystać w tej gminie to: amfiteatry, deptaki, ławki, obszary nad rzeką, park, przystanek VeloDunajec, siłownie na świeżym powietrzu, skatepark, a także ścieżka rowerowa. Miejscami, które występują wyłącznie w tej gminie, są park oraz skatepark (<https://www.polskawliczbach.pl>).

W gminie Ochotnica Dolna znajdują się czterdzieści trzy przestrzenie publiczne. w ich zestawieniu dla poszczególnych miejscowości, dwadzieścia przypada na centrum gminy, czyli Ochotnicę Dolną, trzynaście na Tylmanową, a dziesięć na Ochotnicę Górną. Podobnie jak w przypadku gminy Krościenko nad Dunajcem, najczęściej występującymi przestrzeniami publicznymi są boiska sportowe, oraz place zabaw, które można znaleźć w każdej z miejscowości. Ponadto w każdej z nich znajduje się amfiteatr (Fot. 3). Innymi miejscami pełniącymi funkcję przestrzeni publicznej na terenie gminy Ochotnica Dolna są: altana, deptak, ławki, obszary nad rzeką, przystanek VeloDunajec, rynek/plac/centrum, oraz siłownie na świeżym powietrzu. Miejscami, które występują jedynie w gminie Ochotnica Dolna, są: ogród kieszonkowy (Fot. 4), scena, taras widokowy, oraz plac dla motorów i rowerów (Fot. 5).

Fot. 3. Amfiteatr w Ochotnicy Dolnej

Źródło: fotografował Wojciech Gabryś, 2021 r.

Fot. 4. Ogród kieszonkowy w Ochotnicy Dolnej

Źródło: fotografował Wojciech Gabryś, 2021 r.

Fot. 5. Plac dla motorów i rowerów w Ochotnicy Dolnej

Źródło: fotografował Wojciech Gabryś, 2021 r.

Na obszarach wiejskich w gminie Szczawnica znajduje się dziesięć przestrzeni publicznych. W miejscowości Jaworki jest ich siedem, natomiast w miejscowości Szlachtowa – trzy. Tak jak w przypadku pozostałych gmin, dominują boiska sportowe (3) oraz place zabaw (2). Pozostałe miejsca, które umożliwiają spędzanie wolnego czasu, to: altana, amfiteatr, ławki, rynek (Fot. 6), oraz siłownia na świeżym powietrzu. Mała liczba przestrzeni publicznych jest najprawdopodobniej spowodowana dominacją miasta Szczawnica w gminie.

Fot. 6. Rynek w miejscowości Jaworki

Źródło: fotografował Wojciech Gabryś, 2021 r.

Inwentaryzacja miała również na celu wskazać miejsce położenia poszczególnych przestrzeni publicznych w miejscowościach, które wchodziły w skład wyznaczonych gmin. Ma to znaczenie ze względu na to, że w przypadku kumulacji większości przestrzeni publicznych w centrum danej miejscowości powoduje, że jej mieszkańcy nie mają do nich równego dostępu. W takim wypadku niektórzy mieszkańcy mogą mieć utrudniony dostęp do dobra wspólnego. W przypadku gminy Krościenko nad Dunajcem dominują przestrzenie publiczne zlokalizowane w centrach miejscowości. Jednakże spory udział mają także przestrzenie publiczne znajdujące się na obrzeżach. Na przykładzie tej gminy można zauważyć, że najważniejsze miejsca publiczne, nie tylko na obszarze miejscowości ale i całej gminy, kumulują się w centrum Krościenka. We wsiach gminy Szczawnica również większość przestrzeni publicznych kumuluje się w centrum, jednak w tym przypadku miejscowości te są znacznie mniejsze, więc dostępność przestrzeni dla mieszkańców jest stosunkowo równa. Z kolei przestrzenie publiczne w gminie Ochotnica Dolna są zlokalizowane równomiernie i w centrum i na obrzeżach, gdzie do pierwszej grupy zalicza się 19 miejsc, natomiast dla drugiej 20. W przypadku tej gminy także można zauważyć, że najważniejsze miejsca publiczne kumulują się właśnie w centrach miejscowości.

Gminy Krościenko nad Dunajcem, Ochotnica Dolna, oraz Szczawnica są zlokalizowane zarówno w pobliżu jak i na miejscu pasm górskich, jakimi są Gorce oraz Pieniny. Co za tym idzie miejscowości położone w takiej lokalizacji posiadają wyjątkowe walory krajobrazowe, które przyciągają do siebie ludzi z różnych regionów. W takim wypadku przestrzenie publiczne poza docelową grupą lokalnych mieszkańców, przeznaczone są także w pewnym stopniu dla turystów. Jak wynika z przeprowadzonej inwentaryzacji, najwięcej przestrzeni publicznych w wyznaczonych gminach, przeznaczona jest dla mieszkańców. Są to takie miejsca, jak np.: boiska sportowe, place zabaw, czy też siłownie na świeżym powietrzu. W gminach Krościenko nad Dunajcem i Ochotnica Dolna, takie miejsca stanowią ponad połowę spośród przestrzeni publicznych. Wśród nich spory udział mają także miejsca, które są skierowane zarówno dla mieszkańców gminy, jak i turystów. W Krościenku znajduje się najwięcej takich miejsc w liczbie 15, których przykładami mogą być ścieżki rowerowe, deptaki, czy też obszary nad rzeką. Miejsca które są przeznaczone tylko i wyłącznie dla turystów stanowią zdecydowaną mniejszość. W Krościenku nad Dunajcem znajduje się jedno takie miejsce (Przystanek VeloDunajec), natomiast w Ochotnicy Dolnej dwa (taras widokowy i ławki ulokowane w miejscu atrakcyjnym wizualnie). Mowa tutaj o miejscach, które znajdują się poza szlakami turystycznymi, gdyż tam zlokalizowanych jest znacznie więcej miejsc przeznaczonych dla turystów.

Typy przestrzeni publicznych i ich lokalizacja

Przestrzenie publiczne zostały podzielone ze względu na poszczególne aspekty. Miejsca takie jak obszar nad rzeką, park, oraz taras widokowy umożliwiają obcowanie ze środowiskiem naturalnym. Dlatego zostały przyporządkowane do przestrzeni publicznych związanych z naturą. Kolejnym typem przestrzeni publicznych są takie, które umożliwiają aktywne spędzanie wolnego czasu. Chodzi o miejsca w których można wyczynowo uprawiać sport jak i po prostu spacerować. W skład tego

typu przestrzeni publicznych można zaliczyć: boiska sportowe, siłownie na świeżym powietrzu, plac dla motorów i rowerów, skatepark, ścieżki rowerowe, deptaki, przystanki VeloDunajec, oraz place zabaw. Następny typ przestrzeni publicznych to takie, które pełnią funkcję kulturową. Sprzyjają one organizacji różnego rodzaju festynów, czy imprez. Ponadto umożliwiają gromadzenie się dużych grup ludzi, co sprzyja funkcji społecznej przestrzeni publicznych. Są to takie miejsca, jak amfiteatry, scena, czy też rynek, plac, bądź centrum wsi. Ostatnim typem przestrzeni publicznych są takie, które sprzyjają wypoczynkowi. Mowa tutaj o takich miejscach publicznych, jak: altana, ławki, czy też ogród kieszonkowy.

Typem przestrzeni publicznej, który występuje najczęściej w każdej z gmin, są przestrzenie publiczne umożliwiające aktywny wypoczynek. Wynika to z tego, że w ten typ przestrzeni publicznych wpisuje się najwięcej ich rodzajów, jak np.: boiska sportowe, place zabaw, czy też siłownie na świeżym powietrzu (Tab. 1). Najwięcej tego typu przestrzeni publicznych znajduje się w gminie Krościenko nad Dunajcem. Jest ich łącznie 29. W gminie Ochotnica Dolna ich liczba wynosi 26, natomiast w gminie Szczawnica 6. Innym typem przestrzeni publicznych są przestrzenie służące wypoczynkowi. Ponownie, najwięcej takich miejsc znajduje się w Krościenku nad Dunajcem (10). Na terenie gminy Ochotnica Dolna znajduje się siedem takich miejsc, a w gminie Szczawnica – dwa. Kolejny typ przestrzeni publicznych stanowią miejsca reprezentatywne, powiązane z kulturą. Siedem takich miejsc zlokalizowanych jest w gminie Ochotnica Dolna, sześć w Krościenku nad Dunajcem, a dwa na terenach wiejskich w gminie Szczawnica. Najmniej liczną grupę wśród typów przestrzeni publicznej, stanowią miejsca związane ze środowiskiem naturalnym. W Krościenku nad Dunajcem można odnaleźć cztery takie miejsca, w Ochotnicy Dolnej trzy, natomiast na badanym obszarze gminy Szczawnica nie ma ani jednego takiego miejsca.

Warto także zwrócić uwagę na to, że większość przestrzeni publicznych na inwentaryzowanym obszarze ma charakter globalny. Są to miejsca które w mniejszym lub większym stopniu można dopasować wszędzie, niezależnie czy chodzi o małą wieś, czy też wielkie miasto. Przykładami takich przestrzeni publicznych są przede wszystkim miejsca umożliwiające aktywność fizyczną, takie jak boiska sportowe, ścieżki rowerowe, czy też siłownie na świeżym powietrzu. Są one uniwersalne i nie posiadają swojego charakteru, a także nie są w stanie przyjąć elementów wiążących je z danym miejscem. Jednakże w przypadku przestrzeni reprezentatywnych sytuacja wygląda inaczej. One posiadają elementy nawiązujące do tradycji i kultury. Dobrym tego przykładem są drewniane amfiteatry, znajdujące się w niemalże każdej z inwentaryzowanych miejscowości. Ciekawy przykład zderzenia przestrzeni publicznych o globalnym i tradycyjnym charakterze ma miejsce w centrum wsi Ochotnica Dolna. Znajdują się tam dwa place, oddzielone drogą gminną. Plac przylegający do budynku Urzędu Gminy Ochotnica Dolna ma charakter uniwersalny, natomiast plac po drugiej stronie drogi (Fot. 7) mocno nawiązuje do lokalnego budownictwa i posiada liczne elementy związane z tradycją i kulturą.

Tab. 1. Typy przestrzeni publicznych w wybranych gminach Powiatu Nowotarskiegoźródło: opracowanie własne

Przestrzeń publiczna		Gmina		
Typ przestrzeni publicznej	Rodzaj przestrzeni publicznej	Krościenko nad Dunajcem	Ochotnica Dolna	Szczawnica
Naturalne przestrzenie publiczne	Obszar nad rzeką	3	2	
	Park	1		
	Taras widokowy		1	
Przestrzenie publiczne umożliwiające aktywny wypoczynek	Boisko sportowe	8	12	3
	Siłownia na świeżym powietrzu	3	2	1
	Plac przeznaczony dla motorów i rowerów		1	
	Skatepark	1		
	Ścieżka rowerowa	4		
	Deptak	3	1	
	Przystanek VeloDunajec	1	1	
	Plac zabaw	9	9	2
Przestrzenie reprezentatywne związane z kulturą	Rynek/plac/centrum	3	3	1
	Amfiteatr	3	3	1
	Scena		1	
Przestrzenie służące do wypoczynku	Altana	3	1	1
	Ogród kieszonkowy		1	
	Ławki	7	5	1

Fot. 7. Plac zlokalizowany w centrum miejscowości Ochotnica Dolna

Źródło: fotografował Wojciech Gabryś, 2021 r.

Przestrzenie publiczne w opinii mieszkańców

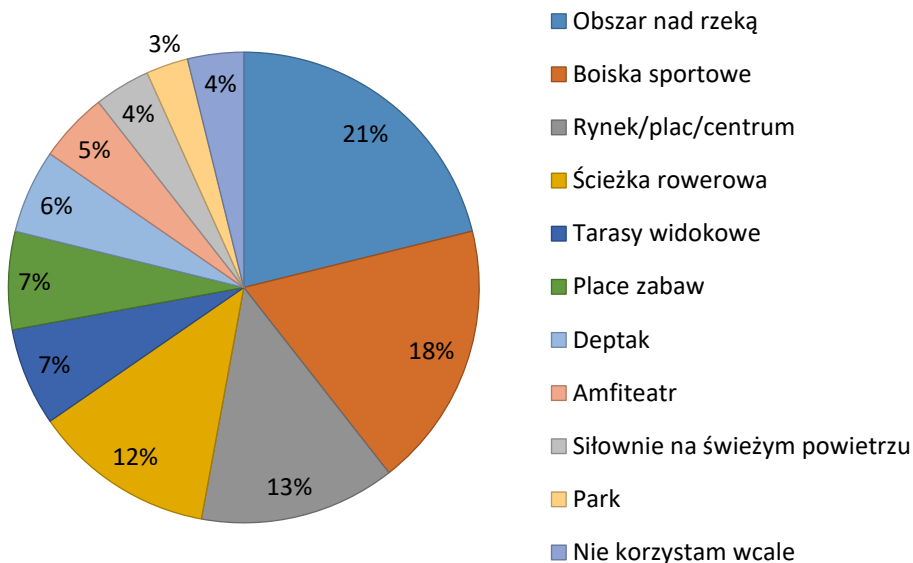
Analiza użyteczności przestrzeni publicznych została dokonana na podstawie stu czterech ankiet wypełnionych przez respondentów, w różnym wieku, z dominacją (68,3%) osób w wieku 19–44. Najniższy udział w badaniach ankietowych miały osoby w wieku emerytalnym, co może być związane z tym, że ankieta była dostępna wyłącznie w formie elektronicznej, co w pewnym sensie stwarza barierę dla większości osób starszych. Jeśli chodzi o płeć respondentów, to w większym stopniu aktywne były kobiety, które wypełniły 55,8% wszystkich ankiet. W przypadku wykształcenia respondentów, to dominowało wśród nich wykształcenie wyższe (44,2%). Status społeczny respondentów przedstawiał się następująco: pracujący stanowili 67,3%, uczniowie bądź studenci – 21,2%, renciści i emeryci – 6,7%, oraz bezrobotni – 4,8%.

Specyfika korzystania przez mieszkańców z przestrzeni publicznych

Zdecydowana większość respondentów biorących udział w badaniach ankietowych jest w stanie wskazać przestrzeń publiczną, która znajduje się w obrębie miejscowości ich zamieszkania. Potwierdziło to 86% osób biorących udział w badaniu. Jeśli chodzi o rodzaje przestrzeni publicznej, z jakiej respondenci najczęściej korzystali, to były to takie miejsca jak: obszary nad rzeką (21%), boiska sportowe (18%), rynek/plac/centrum miejscowości (13%), a także ścieżki rowerowe (12%) (Ryc. 5). Pomimo licznych dobrych przykładów przestrzeni publicznych, mieszkańcy wskazanych gmin najczęściej wybierają obszary nad rzeką. Może mieć

to związek z chęcią posiadania prywatności, co w przypadku niektórych miejsc publicznych nie zawsze jest możliwe. Pozostałe przestrzenie publiczne, z których mieszkańcy gmin Krościenko nad Dunajcem, Ochotnica Dolna i Szczawnica korzystają, to: tarasy widokowe (7%), place zabaw (7%), deptaki (6%), amfiteatry (5%), siłownie na świeżym powietrzu (4%), oraz parki (3%). Respondenci, którzy stwierdzili, że nie korzystają z przestrzeni publicznej wcale, stanowią 4 % grupy badawczej.

Ryc. 5. Przestrzenie publiczne najczęściej odwiedzane przez respondentów

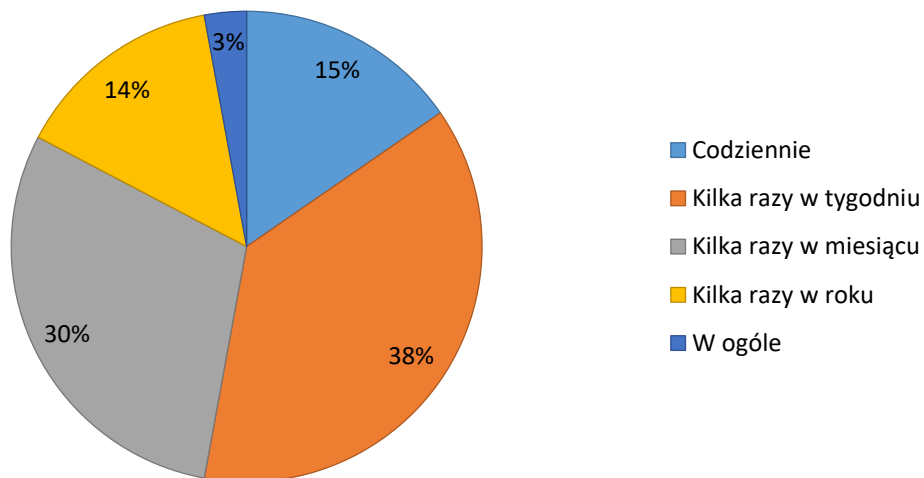

źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Zgodnie z wynikami przedstawionymi na wykresie (Ryc. 6) największą grupę stanowią osoby, które korzystają z przestrzeni publicznej kilka razy w tygodniu (38%) ankietowanych. Spora grupa wśród respondentów odwiedza przestrzeń publiczną kilka razy w miesiącu (30 %). Jeśli chodzi o inne grupy, to wygląda to następująco. Codziennie w przestrzeni publicznej czas spędza 15% osób, kilka razy w roku 14%, a z kolei 3% nie korzysta z nich wcale.

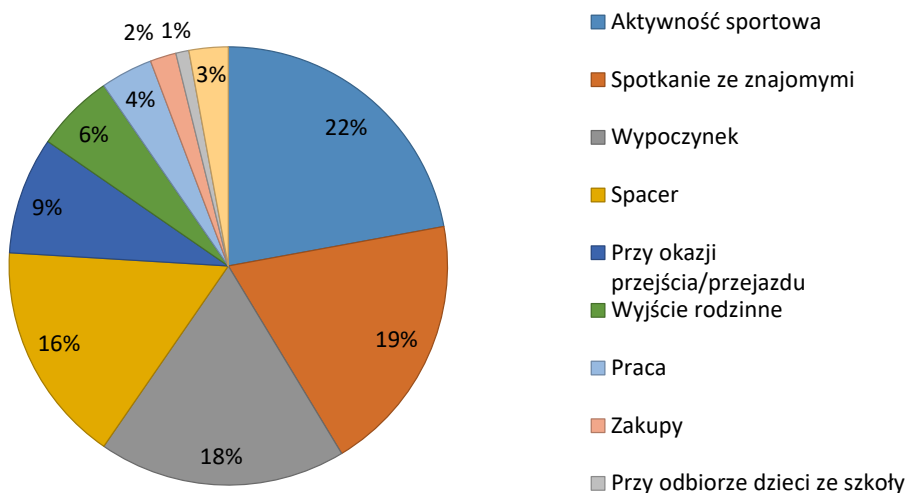
Użytkownicy przestrzeni publicznych na obszarach wiejskich odwiedzają przestrzeń publiczną przede wszystkim w celach związanych z aktywnością sportową (Ryc. 7). Wskazuje na to fakt, że respondenci wskazali boiska sportowe wraz z siłowniami na świeżym powietrzu jako istotne miejsca spędzania wolnego czasu. Ważnymi aspektami, którymi kierowali się respondenci przy użytkowaniu przestrzeni publicznych były spotkania ze znajomymi (19%), wypoczynek (18%), a także spacer (16%). Pozostałe z celów wskazanych przez ankietowanych to: przy okazji (9%), spędzanie czasu z rodziną (6%), praca (4%), zakupy (2%), odbiór dzieci ze szkoły (1%).

Ryc. 6. Częstotliwość korzystania z przestrzeni publicznej

źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Ryc. 7. Powód przebywania w przestrzeni publicznej

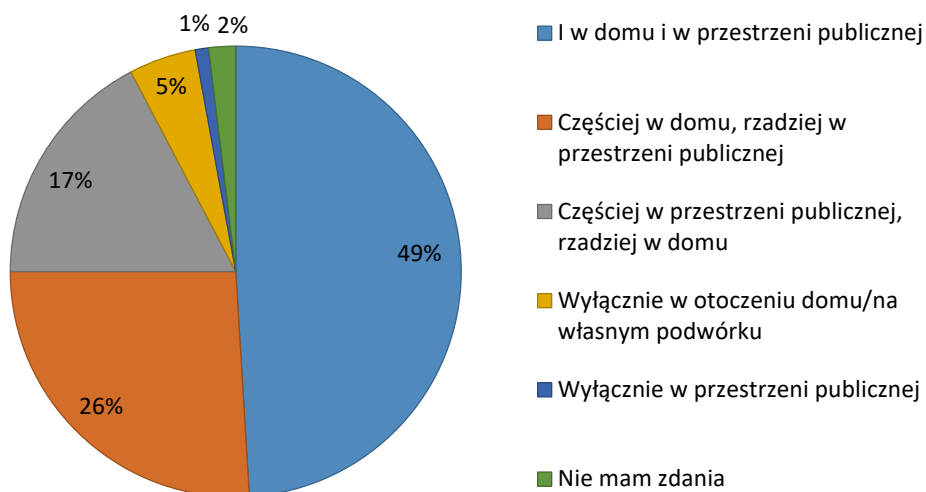
źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Porą dnia, w trakcie której użytkownicy najchętniej korzystają z oferty przestrzeni publicznych są godziny popołudniowe. Taką odpowiedź wskazała ponad połowa uczestników badań ankietowych. Ma to związek z tym, że większość z respondentów wskazała, że uczy się lub pracuje, a co za tym idzie, godziny popołudniowe są najbardziej optymalną porą do przebywania w miejscach publicznych. Dużą popularnością cieszy się również pora wieczorowa, którą to wskazało 24%

respondentów. Godziny poranne preferuje 5% użytkowników, okolice południa 14%, natomiast noc wskazał jedynie 1% respondentów.

Co do preferencji spędzania wolnego czasu, to respondenci w niemal pięćdziesięciu procentach wskazali, że spędzają swój czas wolny zarówno w przestrzeni publicznej, jak i w domu bądź na podwórku (Ryc. 8). Druga pod względem liczebności grupa (26%) wskazała, że lubi przebywać w przestrzeni publicznej, jednakże lepiej czuje się we własnym domu. Z kolei nieco mniejsza grupa (17%) przedkłada spędzanie wolnego czasu w przestrzeni publicznej, ponad przebywanie w domu. Padły także marginalne odpowiedzi, w których respondenci wskazali wyłącznie swój dom, jako miejsce spędzania wolnego czasu (5%) i analogicznie w przypadku przestrzeni publicznej 1%. Dwa procent ankietowanych nie ma zdania na ten temat.

Ryc. 8. Preferencje co do spędzania wolnego czasu

źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Ponad 90% respondentów uważa, że przestrzeń publiczna z której korzystają najczęściej jest łatwo dostępna. Taki stan rzeczy świadczy o tym, że większość osób korzystających z takich miejsc, nie napotyka barier przy korzystaniu z nich. Większość ankietowanych osób (76%) twierdzi, że czuje się bezpiecznie przebywając w miejscach publicznych. Świadczy to pozytywnie o przestrzeniach publicznych na obszarze wskazanych gmin. Oświetlenie przestrzeni publicznej wśród 56% respondentów określone jest jako wystarczające. W przypadku monitoringu 23% spośród respondentów stwierdziło że w miejscach, które odwiedzają najczęściej, takowy się pojawia. W przypadku 42% respondentów, monitoringu brakuje, a z kolei 35% nie zwróciło uwagi na jego obecność lub nieobecność. Monitoring również jest ważnym elementem przestrzeni publicznej, który może dbać o bezpieczeństwo użytkowników. Jak twierdzi 80% respondentów – przestrzenie publiczne które najczęściej odwiedzają, znajdują się w pobliżu drogi. W przypadku takich miejsc jak przykładowo place zabaw, niewielka odległość od drogi może stanowić zagrożenie.

Jak wynika z ankiet, niemal 60% respondentów korzysta z przestrzeni publicznej, która znajduje się w centrum danej miejscowości natomiast niecałe 30% wskazuje, że przestrzenie publiczne znajdują się na obrzeżach wsi. Taki udział procentowy jest najprawdopodobniej spowodowany tym, że najczęściej przestrzeni publicznych w wybranych gminach, zlokalizowanych jest właśnie w centrach miejscowości, co potwierdza inwentaryzacja. Zdaniem respondentów przestrzeń publiczna spełnia swoją funkcję. Twierdząco na to pytanie odpowiedziało 75% uczestników badań ankietowych. Zdecydowana większość osób biorących udział w badaniu ankietowym (90% ogółu) uważa, że przestrzeń publiczna jest potrzebna jest w każdej miejscowości. Jako uzasadnienie swojego zdania respondenci zwrócili głównie uwagę na obiekty sportowe, dzięki którym można dbać o zdrowie. Poza tym została również wskazana możliwość spotkań ze znajomymi, a także aktywny wypoczynek.

Istotna jest także analiza częstotliwości korzystania z przestrzeni publicznych. Badania ukazały, że osoby w wieku przedprodukcyjnym korzystają z przestrzeni publicznych aż kilka razy w tygodniu. Okazuje się że przestrzenie publiczne są przez mieszkańców odwiedzane stosunkowo często.

Każdy ma indywidualne potrzeby i korzysta z przestrzeni publicznych we własnych, określonych celach. Przekłada się to na grupy wiekowe, gdzie można zauważyć pewne zależności. Przykładowo grupa najmłodszych użytkowników (do dziewiętnastego roku życia) zgodnie z badaniami ankietowymi przedstawionymi na wykresie, korzysta z przestrzeni publicznej wyłącznie w następujących celach: spotkania ze znajomymi, aktywność sportowa, oraz wypoczynek. Grupa w wieku między 19 a 44 ma podobne zapotrzebowania. Obok aktywności sportowej czy wypoczynku, respondenci wskazali również spacer jako formę spędzania czasu w przestrzeni publicznej. Z kolei wśród grupy wiekowej, do której zaliczają się osoby przed wiekiem emerytalnym największą popularnością cieszą się takie cele, jak wypoczynek czy też spacer.

Podsumowanie i wnioski

Przestrzeń publiczna na obszarach wiejskich staje się coraz ważniejszym elementem życia społecznego. Na przykładzie gmin Krościenko nad Dunajcem, Ochotnica Dolna i Szczawnica zostały zbadane poszczególne elementy przestrzeni publicznych, znajdujących się na tym obszarze. Za pomocą badań ankietowych rozpoznane zostały preferencje mieszkańców wskazanych gmin, odnośnie odwiedzania miejsc publicznych i spędzania w nich wolnego czasu. Natomiast przy pomocy inwentaryzacji zostały wskazane konkretne miejsca w każdej z miejscowości, a także zbadano ich poszczególne elementy.

Badania wykazały, iż pomimo bardzo dużego zróżnicowania przestrzeni publicznych na obszarach wiejskich w badanych gminach respondenci wskazali, że najczęściej korzystają z takich przestrzeni publicznych, jak obszary nad rzeką oraz boiska sportowe. Z inwentaryzacji przeprowadzonej na obszarze wybranych gmin wynika, że boiska sportowe stanowią najliczniejszą grupę wśród przestrzeni publicznych – jest ich ponad dwadzieścia. Z kolei obszary nad rzeką pojawiły się w inwentaryzacji jedynie pięć razy. W takim wypadku należy przypuścić, że ludzie którzy wskazali tę odpowiedź w formularzu mogli mieć na myśli inne rodzaje

przestrzeni publicznej, które są zlokalizowane nad rzeką. Taka sytuacja ma miejsce w pobliżu centrum miejscowości Krościenko nad Dunajcem, gdzie blisko obydwu brzegów rzeki Dunajec występują liczne przestrzenie publiczne. Istnieje też szansa, że respondenci wskazując obszary nad rzeką, nie mieli na myśli uporządkowanych przestrzeni publicznych, lecz spokojne, odosobnione miejsca na uboczu. Wśród przestrzeni publicznych najmniejszym zainteresowaniem wśród respondentów cechowały się siłownie na świeżym powietrzu (sześć takich obiektów na badanym terenie) i park (jedno takie miejsce).

Użytkownicy przestrzeni publicznych wskazują, że najczęściej korzystają z nich w godzinach popołudniowych, natomiast najrzadziej w nocy i o poranku. Większość respondentów ma pozytywne zdanie w stosunku do estetyki i zadbania miejsc przez nich odwiedzanych. Pokrywa się to z wynikami inwentaryzacji, gdzie w większości przypadków estetyka jest oceniona pozytywnie. Innym ważnym aspektem było wskazanie przez respondentów grup wiekowych, jakie najczęściej spotykają podczas przybywania w przestrzeniach publicznych. Okazuje się, że najczęściej w miejscach publicznych można spotkać młodzież, a także osoby dorosłe, natomiast najrzadziej wskazywaną grupą wiekową w tym przypadku były osoby starsze. Zgodnie z inwentaryzacją, przestrzenie publiczne w największym stopniu zachęcają młodzież i osoby dorosłe do korzystania z nich, a w najmniejszym – osoby starsze. Badania ankietowe przedstawiają również częstotliwość korzystania z przestrzeni publicznych. Poszczególni użytkownicy przestrzeni publicznych najczęściej korzystają z nich kilka razy w tygodniu, lub miesiącu. Udział osób, które nie korzystają z przestrzeni publicznych wcale, lub korzystających rzadko, jest niski. Większość respondentów uważa, że przestrzenie publiczne spełniają swoją funkcję.

Przestrzenie publiczne są istotnym miejscem dla lokalnych społeczności. Mieszkańcy w zależności od wieku wolą spędzać większość czasu albo w domu, albo w przestrzeni publicznej. Miejsca, które przeznaczone są dla wszystkich powinny przyciągać większe ilości ludzi. Jednakże okazuje się, że większą liczbę mieszkańców wskazanych gmin stanowią Ci, którzy lubią spędzać wolny czas w miejscach publicznych, jednakże lepiej czują się na własnym podwórku.

Badania przy pomocy inwentaryzacji przeprowadzonej w gminach Krościenko nad Dunajcem, Ochotnica Dolna, oraz Szczawnica wskazuje, że na wyznaczonym obszarze znajdują się sto dwa miejsca, które można traktować jako przestrzeń publiczną. Jednakże wiele z takich miejsc nie jest przeznaczonych dla wszystkich. Chodzi tutaj o takie miejsca jak place zabaw znajdujące się na terenie szkoły lub przedszkola, czy też boiska sportowe, które również są przeznaczone wyłącznie dla uczniów szkół, bądź zawodników klubów piłkarskich. Miejsca takie często są zamknięte. Jak przedstawiają wyniki badań, najczęściej występującymi rodzajami przestrzeni publicznej na terenie wskazanych gmin, są boiska sportowe, oraz place zabaw. W każdej z gmin najwyższy udział mają właśnie te konkretne rodzaje miejsc publicznych. Większość ze wskazanych miejsc posiada atrakcyjną estetykę, a także są odpowiednio zadbane.

Na badanym obszarze wyznaczone zostały cztery typy przestrzeni publicznych. Najliczniejszą grupę stanowią takie miejsca, które umożliwiają aktywne spędzanie wolnego czasu, m. in.: boiska sportowe, siłownie na świeżym powietrzu, czy też deptaki. Innym ważnym typem przestrzeni publicznych są takie, które pełnią funkcję reprezentatywną, jak np.: rynek czy amfiteatr. Skoncentrowane są zwykle w pobliżu

centralnej części danej miejscowości. Pozostałe typy przestrzeni to takie, które są związane ze środowiskiem naturalnym, oraz takie, które umożliwiają wypoczynek.

W przypadku większości przestrzeni publicznych, są one uniwersalne i nie podkreślają charakteru danej miejscowości, czy gminy. Jedynie w przypadku przestrzeni reprezentatywnych można zauważyć elementy nawiązujące do tradycji i kultury gorczańskiej (w przypadku miejscowości wchodzących w skład gminy Ochotnica Dolna) i pienińskiej (w przypadku gmin Krościenko nad Dunajcem i Szczawnica). Dobrymi tego przykładami są: rynek w Krościenku nad Dunajcem, oraz plac w centralnej części Ochotnicy Dolnej.

Bibliografia

- Czapiewska G., et al. (2018). Kształtowanie wiejskich przestrzeni publicznych. Przykład konkursu „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego”. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 33.3, 5–25.
- Golik D., Mulet W. (2020). *Ochotnica i Tylmanowa miejsca pamięci*. Ochotnica Dolna: Nova Sandec.
- Górka A. (2010). *Przestrzeń publiczna osiedla wiejskiego. Problemy kształtowania przestrzeni publicznych*. Red. Piotr Lorens i Justyna Martyniuk-Pęczek. Gdańsk: Wydawnictwo Urbanista, 107–112.
- Hurkała T. (2010). Szczawnica jako przykład rozwoju zrównoważonego gminy uzdrowskiej. *Journal of Ecology and Health*, 14/4, 169–175.
- Kalbarczyk E. (2020). Przemiany przestrzeni publicznej na obszarach wiejskich – identyfikacja i ocena stanu zagospodarowania w wybranych gminach w województwie wielkopolskim. *Acta Scientiarum Polonorum Administratio Locorum*, 19.2: 77–84.
- Ligas J. (1958). Przemiany demograficzne i gospodarcze Krościenka nad Dunajcem. *Rocznik Naukowo Dydaktyczny*, 167–171.
- Niedziółka A. (2011). *Strategia rozwoju turystyki na obszarach wiejskich powiatu nowotarskiego*. Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, 255–260.
- Soszyński D., Sowińska-Świerkosz B., Gawryluk A. (2016). Kształtowanie wiejskich przestrzeni publicznych – ocena rozwiązań krajobrazowych w wybranych gminach Polesia Zachodniego. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 34, 149–162.
- Staszewska S. (2020). Wiejska przestrzeń publiczna – miejsca integracji społecznej, rekreacji i edukacji w gminie Kobylin. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 51, 103–104.
- Tomecka J., Korzeniowska A. (2017). Przestrzeń publiczna na wsi jako miejsce spotkań na przykładzie województwa podkarpackiego. *Przestrzeń Urbanistyka Architektura*, 1, 330–340.
- Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. Kancelaria Sejmu RP
- Wilczyński R., Wiland M., Niedźwiedzka-Filipiak I., Solisz I. (2014). *Przestrzeń Wiejska. Przestrzeń życia Polaków*. Koncepcja i koordynacja pracy: Sepioł J. Warszawa, 37–66.

Zasoby internetowe

Gmina Ochotnica Dolna, <https://www.ochotnica.pl>, [dostęp: 25.06.2021]

Pieniny.net.pl, <http://www.pieniny.net.pl>, [dostęp: 25.06.2021]

Starostwo Powiatowe w Nowym Targu, <https://www.nowotarski.pl>, [dostęp: 25.06.2021]

Szczawnica, 2018, <http://szczawnica.pl>, [dostęp: 25.06.2021]

Wirtualny Sztetl, <https://sztetl.org.pl/pl>, [dostęp: 25.06.2021]

Notka biograficzna o autorze: Gabryś Wojciech, Jest absolwentem Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Ukończył I i II stopień studiów stacjonarnych na kierunku gospodarka przestrzenna. Zagadnienia naukowe, jakich podejmował się w swoich pracach dyplomowych dotyczyły ochrony przeciwpowodziowej oraz przestrzeni publicznej.

Biographical note of author: Wojciech Gabryś is a graduate of the Pedagogical University of Krakow. He completed the 1st and 2nd degree of full-time studies in the field of spatial planning. Scientific issues that he undertook in his diploma theses concerned flood protection and public space.

e-mail: wojciech.gabrys20@gmail.com

Notka biograficzna o autorze: Agnieszka Kwiatek-Sołtys, prof. UP, dr hab. Agnieszka Kwiatek-Sołtys Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Instytut Geografii. Jest profesorem, kierownikiem Katedry Geografii Miast i Obszarów Wiejskich. Geograf społeczno-ekonomiczny, specjalizujący się w geografii osadnictwa i geografii miast, ze szczególnym uwzględnieniem miast małych. Za interesowania badawcze Agnieszki Kwiatek-Sołtys koncentrują się wokół kilku zagadnień związanych z małymi miastami. Wśród podejmowanej tematyki wymienić należy między innymi badania na temat: miejsca małych miast w sieci osadniczej oraz ich rolę w obszarach metropolitalnych, współczesnych czynników aktywizacji i zmienności funkcjonalnej oraz poziomu rozwoju małych ośrodków miejskich w Polsce. Ważnym nurtem badań są zagadnienia związane z poziomem życia mieszkańców małych miast. Ostatnie badania Agnieszki Kwiatek-Sołtys koncentrują się na procesach przemian zachodzących w użytkowaniu i strukturze własności gruntów miejskich.

Biographical note of author: Agnieszka Kwiatek-Sołtys is a professor at the Pedagogical University of Kraków, Institute of Geography; Head of the Department of Geography of Urban and Rural Areas. Socio-economic geographer, specialized in geography of settlements and urban geography. In her scientific work she is interested in different aspects of small towns development. Her work concentrates on their place in the urban settlement system and the role in the metropolitan areas, current factors of growth and functions as well as the level of development. An important part of her work deals with the quality of life issues. Recently her work concentrates on the changes of the land-use and land ownership structure of small towns in Poland.

ORCID: 0000-0002-7176-1910

e-mail: akwiatek@up.krakow.pl